

Аналіз економічного потенціалу підприємства

15.1. Оцінка майнового потенціалу підприємства

15.2. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

15.3. Аналіз фінансової стійкості підприємства

Питання для самоконтролю

15.1. Оцінка майнового потенціалу підприємства

Майновий потенціал характеризується розміром, складом і станом засобів, якими володіє підприємство. Грошова оцінка таких засобів наводиться в активі балансу підприємства, а джерела їх утворення – в пасиві.

За Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку основні елементи фінансової звітності, що безпосередньо пов'язані з оцінкою майнового потенціалу підприємства, трактуються наступним чином:

⇒ **актив** — це ресурс, контрольований підприємством у результаті минулих подій, від якого очікується надходження майбутніх економічних вигід підприємству. Вартість активів (майна) характеризується загальною сумою всіх засобів, які знаходяться на балансі підприємства. Розмір та склад активів залежить від обсягів і організації підприємницької діяльності та ефективності їх використання. Розмір цього показника характеризує можливість підприємства здійснювати підприємницьку діяльність. Активи підприємства подаються в балансі за окремими класифікаційними групами: необоротні та оборотні, запаси, дебіторська заборгованість і грошові кошти;

⇒ **зобов'язання** — теперішня заборгованість підприємства, що виникає внаслідок минулих подій, від погашення якої очікується вибуття ресурсів із підприємства, які втілюють у собі майбутні економічні вигоди. Зобов'язання — це зовнішня заборгованість суб'єкта господарювання, тобто зобов'язання перед банками, державою, постачальниками та працівниками;

Зобов'язання підприємства за його балансом характеризуються власним і залученим капіталом (довгостроковими і поточними зобов'язаннями та короткостроковими кредитами банків);

⇒ **власний капітал** — залишкова частка в активах підприємства після вирахування всіх його зобов'язань; це внутрішня заборгованість (зобов'язання) суб'єкта господарювання перед його власниками.

Вартість власних активів засновників і учасників суб'єкта господарювання характеризується розміром статутного капіталу, створеного за рахунок зовнішніх джерел внесків засновників і внутрішніх джерел (реінвестованого прибутку в активи). Мета формування власного капіталу підприємства – одержання власником найвищої можливої віддачі від здійснення господарської діяльності.

Водночас, суб'єкти господарювання в процесі діяльності використовують залучений капітал у вигляді довгострокових зобов'язань, як правило, для формування необоротних активів, короткострокових кредитів банків і поточних зобов'язань – для формування оборотних активів. Виникнення та функціонування залученого капіталу пов'язане з необхідністю забезпечення безперервного процесу відтворення, із тимчасовим вивільненням коштів у одних підприємствах і виникненням потреб у них в інших. Поширеною формою залучення коштів (активів) інших суб'єктів господарювання, держави та працівників є поточні зобов'язання. Наявність поточних зобов'язань свідчить про участь у господарській діяльності підприємства активів інших власників.

Порядок проведення оцінки майнового потенціалу підприємства наступний:

I. Загальне ознайомлення з даними балансу. Оцінюється зміна валюти балансу, формується уявлення про діяльність підприємства, виявляються зміни у складі майна та джерелах його утворення, встановлюються зв'язки між різними показниками, виявляються так звані “хворі” статі звітності, ознаки нормального балансу. Характеристику про якісні зміни в структурі засобів та їх джерел можна отримати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу. Для цього визначається питома вага окремих статей активу та пасиву балансу в загальному підсумку (валюті) балансу, розраховуються суми відхилень в структурі основних статей балансу порівняно з попереднім періодом.

За необхідності перед аналізом складу та структури активів і пасивів підприємства можна здійснювати додаткове коригування статей балансу на індекс інфляції з наступним їх агрегуванням у необхідних аналітичних розрізах. Такі процедури дають змогу побудувати аналітичний баланс підприємства (детальніше див. тему 14).

II. Аналіз структури та динаміки активів підприємства. Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від доцільності та раціональності вкладення фінансових ресурсів в активи. Від того, які кошти (власні чи залучені) вкладені в необоротні й оборотні засоби, скільки їх знаходиться у сфері виробництва та у сфері обігу, в грошовій і матеріальній формах, наскільки оптимальне їх співвідношення, багато в чому залежать результати виробничої і фінансової діяльності, а, отже, і фінансово-майновий стан підприємства.

У процесі функціонування підприємства, величина активів та їх структура постійно змінюються. У зв'язку з цим у процесі аналізу активів підприємства, в першу чергу, слід вивчити зміни в їх складі, структурі та оцінити їх. Від структури активів залежать:

⇒ ефективність діяльності суб'єкта господарювання (обсяг випуску продукції, оборотність, рентабельність);

⇒ фінансовий стан підприємства (ліквідність балансу, швидкість оборотності активів).

Оцінюючи *перший розділ активу* балансу, необхідно враховувати, що:

⇒ значна частка приросту нематеріальних активів у зміні загальної величини необоротних активів характеризує обрану підприємством стратегію як інноваційну, оскільки вкладаються кошти в патенти, ліцензії, іншу інтелектуальну власність. Детальний аналіз ефективності використання нематеріальних активів є дуже важливим для керівництва підприємства. Проте за даними бухгалтерського балансу він не може бути проведений. Для нього потрібні дані із форми № 5 та внутрішня облікова інформація;

⇒ якщо виробничі основні засоби та незавершене будівництво займають найбільшу частку в необоротних активах, то це може свідчити про орієнтацію на створення матеріальних умов для розширення основної діяльності підприємства (при цьому, необхідно враховувати можливий вплив переоцінки вартості основних засобів);

⇒ за певних умов збільшення частки таких елементів як незавершене будівництво та довгострокова дебіторська заборгованість може негативно вплинути на ефективність діяльності підприємства, адже вказані активи не беруть участі у виробничому обороті;

⇒ наявність довгострокових фінансових вкладень вказує на інвестиційну спрямованість підприємства, за умови визнання підприємства неплатоспроможним необхідно вивчити склад і структуру фінансових вкладень, оцінити їх ліквідність і доцільність.

Для детальнішого аналізу необоротних активів використовуються показники придатності та ефективності використання основних засобів (див. тему 10).

У процесі подальшого дослідження необхідно проаналізувати зміни за кожною статтею оборотних активів балансу, враховуючи, що аналіз повинен бути спрямований не на констатацію процесів, що відбуваються, а на вивчення можливостей підприємства ефективно працювати. Формуючи висновки за результатами аналізу, аналітик враховує, що:

1) збільшення грошових коштів на рахунках у банку свідчить, як правило, про зміцнення фінансового стану. Їх сума повинна бути такою, щоб забезпечити погашення всіх першочергових платежів. Наявність значних залишків грошових коштів протягом тривалого часу може бути результатом

неправильного використання оборотних засобів. Грошові кошти повинні швидко залучатися в оборот для отримання прибутку шляхом розширення свого виробництва або здійснення інвестиційних вкладень;

2) при вивченні структури запасів основну увагу доцільно приділити тенденціям змін виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів. Збільшення питомої ваги виробничих запасів може свідчити про:

⇒ нарощування виробничого потенціалу підприємства; прагнення за рахунок вкладень у виробничі запаси захистити грошові активи підприємства від знецінення внаслідок інфляції;

⇒ нераціональність обраної господарської стратегії, внаслідок якої значна частина оборотних активів іммобілізована в запасах, ліквідність яких може бути невисокою. Наявність менших за обсягом, але більш рухливих запасів означає, що менша сума готівкових ресурсів знаходиться у запасах, а їх накопичення свідчить про спад ділової активності підприємства;

3) зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно. Якщо підприємство розширює свою діяльність, то зростає число контрагентів і, як правило, дебіторська заборгованість. З іншої сторони, підприємство може скоротити обсяги реалізації продукції, тоді дебіторська заборгованість зменшиться. Необхідно розрізняти нормальну та прострочену заборгованість. Наявність останньої створює фінансові труднощі, оскільки підприємство буде відчувати недостачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати тощо, що призводить до уповільнення оборотності засобів. Тому кожне підприємство зацікавлене у скороченні строків погашення платежів. У процесі подальшого аналізу вивчаються динаміка, склад, причини і терміни дебіторської заборгованості.

Дослідження змін структури оборотних активів підприємства дозволяє отримати важливу інформацію. Так, збільшення частки оборотних активів у майні може свідчити про:

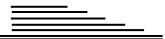
⇒ формування мобільнішої структури активів, яка сприяє прискоренню оборотності активів підприємства;

⇒ вилучення частини оборотних активів на кредитування споживачів готової продукції, товарів, послуг підприємства, дочірніх підприємств та інших дебіторів, що характеризує мобілізацію цієї частини оборотних засобів із виробничого процесу;

⇒ згортання виробничої бази;

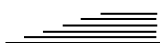
⇒ викривлення реальної оцінки оборотних засобів внаслідок існуючого порядку їх бухгалтерського обліку тощо.

За даними додатку 1 проведемо аналіз структури активів підприємства (див. табл. 15.1).

..\Gipersulku_do tem\Tabl_15.1.d oc

(2 сторінки)

Проаналізуємо зміни, що відбулися у структурі засобів підприємства за оборотними та необоротними активами.

За даними табл. 15.1 на підприємстві загальна вартість майна зросла на 6370,5 тис. грн., що складає 18,39 %. Такий приріст майна відбувся за рахунок збільшення вартості необоротних активів (відповідно, 2358,8 тис. грн. (16,36 %)) і 3972,9 тис. грн. (19,65 %)), а також витрат майбутніх періодів (на 38,8 тис. грн.).

Нематеріальні активи в оцінці за залишковою вартістю зросли на 43,7 %, а основні засоби – на 15,9 %. Загалом, якщо розглядати реальні активи, що характеризують виробничу потужність підприємства, тобто основні засоби, виробничі запаси та незавершене виробництво, то на початок періоду вони становили 25955,3 тис. грн. або 74,9 % всіх активів.

Наприкінці періоду реальні активи збільшилися до 29600,6 тис. грн. або 72,2 % всіх активів. Залишкова вартість основних засобів підприємства за балансом збільшилася на 2049,0 тис. грн. за рахунок вартості об'єктів, введених в експлуатацію у результаті капітальних вкладень. На кінець періоду незавершене будівництво становить 945,6 тис. грн., що на 317,6 тис. грн. менше, ніж на початок періоду.

Збільшення довгострокових фінансових інвестицій на 45,6 тис. грн. або на 16,5 % є позитивною тенденцією і свідчить про інвестиційну спрямованість діяльності підприємства. Також відбулося збільшення оборотних активів підприємства на 3972,9 тис. грн., тобто на 19,6 %. Це обумовлено, передусім, збільшенням виробничих запасів на 1458,2 тис. грн. та збільшенням дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 1647,7 тис. грн.

Щодо оборотних активів, то збільшення їх вартості пов'язане зі значним зростанням залишків виробничих запасів (на 1458,2 тис. грн. або 11,31 %), незаведеного виробництва (на 138,1 тис. грн. або 70,17 %), готової продукції (на 657,7 тис. грн. або 70,62 %), дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги (на 1647,7 тис. грн. або 89,4 %) тощо. Такі зміни відповідним чином вплинули на структуру оборотних активів.

В цілому зростання дебіторської заборгованості відбулося на 2302,7 тис. грн., що спричинило негативний вплив на рівень ліквідності підприємства.

Це означає, що підприємство фактично кредитувало своїх партнерів по бізнесу, які вчасно не розраховувалися за товари та послуги, що надавалися підприємством. Але, з іншого боку, якщо підприємство має надійних партнерів, то слід очікувати надходження коштів у наступних періодах, що має поліпшити ситуацію за показниками ліквідності.

Частка грошових коштів у складі оборотних активів є незначною, але спостерігається тенденція до її збільшення.

Для того, щоб зробити точні висновки про причини змін пропорцій у структурі активів, необхідно провести детальніший аналіз розділів і окремих

статей активу балансу, зокрема, оцінити стан виробничого потенціалу підприємства, ефективність використання основних засобів і нематеріальних активів, швидкість обороту оборотних активів тощо. Детальний аналіз складу і руху активів можна провести, використовуючи дані Приміток до річної фінансової звітності (ф. № 5).

Структура активів залежить від галузі економічної діяльності, в якій працює підприємство, наприклад у підприємствах торгівлі буде значна питома вага оборотних активів.

Для оцінки структури майна підприємство за ступенем ризикованості на підставі табл. 15.1 формується табл. 15.2.

Таблиця 15.2. Структура оборотних активів за ступенем ризику, %

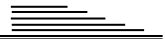
Ступінь ризику	Групи оборотних активів	Частка групи в загальному підсумку		Абсолютне відхилення
		на початок періоду	на кінець періоду	
1. Мінімальний ризик	Наявність грошових засобів	1,61	1,41	-0,20
2. Малий ризик	Дебіторська заборгованість, запаси, готова продукція на складі (масового споживання)	55,50	57,57	+2,07
3. Середній ризик	Витрати майбутніх періодів	0,01	0,10	+0,09
4. Високий ризик	Прострочена та безнадійна дебіторська заборгованість, неліквідні запаси	—	—	—

Структура оборотних активів за ступенем ризику змінилась у сторону збільшення ризикових оборотних засобів. На це вплинуло зменшення питомої ваги оборотних засобів з мінімальним ризиком на 0,02 пункта структури і, відповідно, збільшення оборотних засобів з малим ризиком на 2,07 пункта структури і середнім ризиком на 0,09 пункта структури.

Позитивно оцінюється відсутність оборотних активів з високим ризиком і незначна питома вага засобів з середнім ризиком. В цілому підприємство володіє малоризиковими оборотними засобами, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

III. Аналіз структури та динаміки пасивів підприємства. Для цього визначаються зміни в їх складі, структурі та надається їх інтерпретація.

Оцінка змін, які відбулися в структурі джерел, може бути різною з позиції інвесторів та з позиції власників підприємства. Для інвесторів ситуація більш надійна, якщо частина власного капіталу у клієнта більше 50 %, що виключає високий фінансовий ризик. Підприємства, як правило, зацікавлені у наявності залучених коштів. Отримавши позикові кошти під менший відсоток, ніж рентабельність діяльності, можна розширити обсяги виробництва, підвищити прибутковість власного капіталу.

Залучення позикових коштів в оборот підприємства – нормальне явище, що сприяє тимчасовому покращанню фінансового стану за умови, якщо кошти не заморожуються на тривалий час в обороті та своєчасно повертаються. В іншому випадку може виникнути прострочена кредиторська заборгованість, що призводить до виплати штрафів, застосування санкцій і погіршення фінансового стану.

При внутрішньому аналізі необхідно вивчити динаміку та структуру власного і залученого капіталу, з'ясувати причини зміни окремих складових і дати оцінку цим змінам за звітний період.

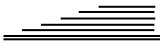
На співвідношення власного і залученого капіталу впливають фактори, обумовлені внутрішніми та зовнішніми умовами діяльності суб'єкта господарювання і обраною ним фінансовою стратегії (детальніше див. п. 15.3).

У пасиві балансу можливі наступні зміни: 1) зростання суми власного капіталу свідчить про збільшення власних джерел фінансування активів і є позитивною тенденцією; 2) відсутність довгострокових зобов'язань може бути як позитивною, так і негативною тенденцією залежно від характеру обраної підприємством стратегії розвитку; 3) зростання поточних зобов'язань може оцінюватися як позитивна або як негативна тенденція. Таке зростання можна вважати позитивними за умови якщо відсоткові ставки за кредити нижчі за відсоткові ставки за дивідендами. Також зазначене зростання свідчить про довіру кредиторів підприємству, про його позитивний діловий імідж підприємства.

За даними додатку 1 проаналізуємо склад і структуру пасивів підприємства (табл. 15.3).

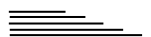
За даними на кінець періоду відбулося збільшення власного капіталу на 7389,1 тис. грн., тобто на 28,17 %. Якщо детально розглядати структуру власного капіталу, то найбільшу питому вагу займає нерозподілений прибуток (відповідно 59,58 % і 67,51 %), тобто відбулося збільшення розміру прибутку на 7,93 пунктів структури. Розмір статутного капіталу не змінився і становить 5852,2 тис. грн., хоча змінилася його питома вага у власному капіталі та відносно загальної суми джерел майна підприємства. Так зменшилася питома вага статутного капіталу у власних джерелах з 22,31 до 17,41 %. Розмір резервного капіталу не змінився, але одночасно відбулося зменшення його питомої ваги у власних джерелах, що спричинено збільшенням розміру нерозподіленого прибутку підприємства.

Щодо забезпечення наступних витрат і платежів, то відбулося збільшення цільового фінансування на 135,8 тис. грн.

../Gipersulku_do
tem\Tabl_15.3.d
oc

(2 сторінки)

У поточних зобов'язаннях підприємства найбільшу питому вагу займає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги відповідно 53,34 % і 42,2 %, на кінець періоду спостерігається її збільшення на 319,1 тис. грн. або на 9,02 %. Зменшення заборгованість перед фондами соціального страхування на 99,7 тис. грн. є позитивною тенденцією. Збільшення заборгованості з оплати праці на 44,1 тис. грн. є негативним фактором і потребує детальнішого аналізу на підставі додаткових джерел інформації. Зменшилася на 179,5 тис. грн. сума векселів виданих, що є позитивною тенденцією погашення заборгованості за векселями.

В цілому сума поточних зобов'язань зменшилася на 1154,4 тис. грн., що пов'язано перш за все з погашенням заборгованості за короткостроковими кредитами та погашенням векселів виданих.

Окрему увагу приділяють вивченню обсягів, структури, оборотності й термінів погашення кредиторської заборгованості (детальніше див. п. 15.3)

IV. Розрахунок основних показників, що характеризують майновий стан підприємства. Необхідно враховувати, що обчислення мають виконуватися регулярно, в динаміці¹. Найбільш інформативними є наступні показники:

⇒ сума господарських засобів, що знаходяться на балансі підприємства². Цей показник надає узагальнюючу вартісну оцінку величини підприємства як єдиного цілого, його зростання в динаміці свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства;

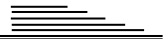
⇒ вартість чистих активів підприємства. Порядок визначення та використання показника “чисті активи” регламентуються законодавчими актами. А саме, відповідно до п. 1 П(С)БО 19 “Об’єднання підприємств” “чисті активи” – це активи підприємства за вирахуванням його зобов’язань.

П. 4 ст. 144 Цивільного кодексу України регламентує наступне: якщо після закінчення другого чи кожного наступного фінансового року вартість чистих активів товариства з обмеженою відповідальністю виявиться меншою від статутного капіталу, товариство зобов’язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу та зареєструвати відповідні зміни до статуту в

---

¹ При цьому рекомендується порівнювати темпи зміни різних показників. Наприклад, зростання виробничих запасів випереджаючими темпами у порівнянні з обсягом виробництва може призвести до зайвої іммобілізації власних оборотних засобів, виникнення неліквідів. Аналогічні висновки можна зробити щодо інших активів, зокрема невинувато швидкого зростання дебіторської заборгованості.

² Взагалі, фактично облікова оцінка засобів, які знаходяться під контролем підприємства, перевищує значення розрахункового показника, так як частина активів, право власності на які не належить підприємству, але які воно використовує в своїй діяльності, враховується на позабалансових рахунках, наприклад, товари, прийняті на комісію, основні засоби, отримані за договорами оренди.

установленому порядку, якщо учасники не прийняли рішення про внесення додаткових вкладів. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від визначеного законом мінімального розміру статутного капіталу, товариство підлягає ліквідації;

⇒ частка основних засобів у валюті балансу, значення показника суттєво змінюється у різних галузях економіки;

⇒ співвідношення необоротних та оборотних активів. Чим вище значення коефіцієнта, тим більш ресурсомістка діяльність підприємства, вищим є виробничий ризик, так як вкладення у довгострокові активи повинні окупитися за рахунок майбутніх надходжень. Показник також має галузеву специфіку. Значення даного показника відносно вище за умови дотримання підприємством активної реноваційної політики;

⇒ частка активної частини основних засобів³. Показує, яку частину основних засобів складають активи, які безпосередньо приймають участь у виробництві, позитивною є тенденція до зростання (детальніше див. тему 10);

⇒ коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності. Цей показник залежить від прийнятої методики нарахування амортизаційних відрахувань (детальніше в темі 10). Коефіцієнт зносу не має нормативного значення, але економічна логіка засвідчує, що при використанні методу рівномірної амортизації значення коефіцієнта зносу більше 50 % є критичним;

⇒ коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття і приросту розраховуються за даними ф. № 1 і ф. № 5, в яких наводяться додаткові дані про вартість основних засобів, що вибули та надійшли. Уточнення значень коефіцієнтів може бути виконано в рамках внутрішнього аналізу;

⇒ коефіцієнти структури та динаміки оборотних активів.

Поглиблений аналіз майнового потенціалу, причини та наслідки його зміни можливий в рамках внутрішнього аналізу, методики його проведення наведено в темах 9-12.

У рамках внутрішнього аналізу вважається доцільним періодичне складання ліквідаційного балансу, тобто проведення оцінки наявного майнового потенціалу за цінами можливої реалізації активів для того, щоб: виявляти неліквіди, визначити активи з суттєво заниженою (завищеною) балансовою оцінкою порівняно з оцінкою ринковою, знати реальну вартість активів, які можна використати як забезпечення розрахунків з власниками та кредиторами.

---

³ При проведенні порівнянь необхідно враховувати: 1) яка вартість первісна чи залишкова враховувалася; 2) можливість використання як середніх, так і моментних показників.

15.2. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

Однією із складових економічного потенціалу є його фінансовий стан (потенціал). Щодо фінансової сторони діяльності суб'єкта господарювання необхідно вирішувати два основних завдання:

1) підтримання здатності відповідати за поточними фінансовими зобов'язаннями – характеристика фінансового стану підприємства з позиції короткострокової перспективи;

2) забезпечення довгострокового фінансування в бажаних обсягах і здатності підтримувати існуючу або бажану структуру капіталу – оцінка фінансового стану підприємства з позиції довгострокової перспективи.

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками платоспроможності та ліквідності.

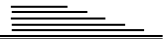
Платоспроможність – можливість підприємства своєчасно задовольнити платіжні зобов'язання, тобто наявність у суб'єкта господарювання грошових засобів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за поточними зобов'язаннями, що потребують негайного погашення. *Ліквідність* – здатність підприємства перетворити свої активи в грошові кошти для покриття боргових зобов'язань. Під ліквідністю активу розуміють його здатність трансформуватися в грошові засоби у процесі передбаченого виробничого процесу. *Ступінь (рівень) ліквідності* визначається тривалістю часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути проведена. Чим коротшим є період, тим вище ліквідність даного виду активів. У такому розумінні будь-які активи, що можна перетворити в гроші, є ліквідними.

Поняття “платоспроможність” й “ліквідність” взаємопов'язані⁴. Від рівня ліквідності підприємства залежить платоспроможність. Разом з тим ліквідність характеризує як поточний стан розрахунків, так і перспективний. Підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але втратити її в майбутньому. Ліквідність є менш динамічною в порівнянні з платоспроможністю.

Категорія ліквідності відіграє значну роль при формуванні розумної фінансової політики підприємства на будь-якому етапі його розвитку, особливо в період економічної кризи. Одним з перших характеристик цього

---

⁴ Взаємозв'язок між показниками платоспроможності, ліквідність підприємства і ліквідність балансу Г.В. Савицька порівнює з багатоповерховою будівлею, де всі поверхи рівнозначні, але другий поверх не можна побудувати без першого, а третій без першого і другого. Якщо руйнується перший, то і всі інші руйнуються. Відповідно, ліквідність балансу є основою (фундаментом) платоспроможності і ліквідності підприємства. Інакше кажучи, ліквідності – це спосіб підтримання платоспроможності. Але в той же час, якщо підприємство має високий імідж і постійно є платоспроможним, то йому легше підтримувати свою ліквідність.

поняття ввів К. Шмальц у своїй роботі “Ліквідність балансу і організація підприємства”, опублікованій у 1925 р. в журналі “Система і організація”.

Недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство не зможе скористатися новими вигідними комерційними можливостями. На цьому рівні недостатня ліквідність означає, що немає свободи вибору, і це обмежує свободу дій керівництва.

Більш значна нестача ліквідності свідчить, що підприємство не може оплатити свої поточні зобов’язання. Це може призвести до інтенсивного продажу довгострокових вкладень і активів, а в найгіршому випадку – до неплатоспроможності та банкрутства.

Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату капіталу. Якщо власники несуть необмежену відповідальність, їх збитки можуть навіть перевищити початкові вкладення в підприємство.

Для кредиторів недостатня ліквідність у боржника може свідчити про затримку у сплаті відсотків та основної суми боргу. Поточний стан ліквідності підприємства може також вплинути на його взаємовідносини з контрагентами (покупцями та постачальниками товарів і послуг). Такі зміни можуть викликати неспроможність даного підприємства виконати умови контрактів і призвести до втрати зв’язків з постачальниками.

Ось чому аналізу ліквідності та платоспроможності надається важливе значення. Якщо підприємство не може погасити свої поточні зобов’язання в строки їх оплати, його подальше існування ставиться під сумнів.

За даними балансу оборотні активи досить різноманітні з позиції їх ролі у кругообороті засобів, зокрема, кількісна оцінка ліквідності може бути виконана з використанням різноманітних видів активів, що відрізняються оборотністю, тобто часом, необхідним для перетворення їх в грошову масу. Тому, залежно від того, які види оборотних активів приймаються до уваги, ліквідність оцінюється за допомогою різних коефіцієнтів. Загальна ідея такої оцінки полягає у порівнянні короткострокових (поточних) зобов’язань і активів, що використовуються для їх погашення.

Короткострокова заборгованість підприємства, показана в окремому розділі пасиву балансу, погашається різними способами, зокрема, забезпеченням такої заборгованості можуть бути будь-які активи підприємства, в тому числі й необоротні. Разом з тим, ситуація, коли, наприклад, частина основних засобів продається для того, щоб розрахуватися за короткостроковими зобов’язаннями, є ненормальною. Саме тому, говорячи про ліквідність і платоспроможність підприємства як характеристики його поточного фінансового стану і оцінюючи, зокрема, його потенційні

можливості розрахуватися з кредиторами за поточними операціями, логічним є співставлення оборотних активів і короткострокових пасивів.

Аналіз ліквідності та платоспроможності здійснюється за наступними етапами:

I. Побудова балансу ліквідності.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів за активом, згрупованих за рівнем їх ліквідності, та розташованими в порядку зменшення ліквідності із зобов'язаннями за пасивом, згрупованими за строками їх погашення і розташованими в порядку збільшення строків, і проводиться в наступній послідовності.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяються на наступні групи (табл. 15.4).

Таблиця 15.4. Групування активів підприємства

<i>Групи</i>	<i>Умовне позначення</i>	<i>Сума рядків балансу (ф. № 1)</i>	<i>Характеристика</i>
Високо-ліквідні	A ₁	Р 220 – Р 240	Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції
Швидко-ліквідні	A ₂	Р 150 – Р 210	Дебіторська заборгованість, яка буде погашена за умовами договорів
Повільно-ліквідні	A ₃	Р 100 – Р 140, Р 250, Р 270	Запаси (сировина й матеріали, незавершене виробництво тощо) та інші оборотні активи (зокрема, дебіторська заборгованість, строк сплати якої минув), витрати майбутніх періодів
Важко-ліквідні	A ₄	Р 080	Активи, які передбачено використовувати більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує рік)
Примітка: Р 220 – рядок 220			

Високоліквідними та найбільш мобільними активами підприємства є грошові кошти у касі та на рахунках у банку, тому що вони в будь-який час можуть бути використані для здійснення всіх господарських операцій, тобто мають абсолютну ліквідність. Менш ліквідними є кошти в дебіторській заборгованості, адже немає впевненості в строках їх надходження. Наступними активами за рівнем ліквідності є товари, готова продукція і виробничі запаси, які можна продати або використати для погашення заборгованості. Необоротні активи підприємства, як правило, не планують реалізовувати або ліквідувати, тому що за умови їх ліквідації зменшуються обсяги господарської діяльності. Відповідно такі активи відносяться до четвертої групи – важколіквідні активи.

Групування зобов'язань підприємства за строками їх погашення наведено в табл. 15.5.

Таблиця 15.5. Групування зобов'язань підприємства

Групи	Умовне позначення	Сума рядків балансу (ф. №1)	Характеристика
Найбільш термінові	Π_1	Р 530 – Р 610	Поточні зобов'язання за розрахунками
Короткострокові	Π_2	Р 500 – Р 520	Короткострокові кредити та позикові кошти
Довгострокові	Π_3	Р 480, Р 630	Довгострокові зобов'язання, доходи майбутніх періодів
Постійні	Π_4	Р 380, Р 430	Зобов'язання перед власниками з формування власного капіталу

Найбільш термінові – це поточні зобов'язання підприємства перед постачальниками, державою та працівниками, оплата яких визначається моментом виникнення заборгованості за наслідками здійснених господарських операцій. Поточні зобов'язання визначаються строком погашення одержаних позикових коштів за період менше одного року. Довгострокові зобов'язання визначаються терміном погашення позикових коштів за період більше одного року.

Постійні зобов'язання – це зобов'язання перед власниками суб'єкта господарювання в частині формування власного капіталу, які виникають за власним бажанням окремих власників або при ліквідації підприємства.

Побудуємо баланс ліквідності підприємства за даними додатку 1 (див. табл. 15.6).

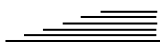
Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки наведених груп активів і зобов'язань.

Баланс підприємства вважають абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні співвідношення:

$$A_1 \geq \Pi_1; \quad A_2 \geq \Pi_2; \quad A_3 \geq \Pi_3; \quad A_4 \leq \Pi_4; \quad (15.1)$$

Якщо одна або декілька нерівностей системи мають протилежний знак порівняно з оптимальним варіантом, ліквідність балансу не є абсолютною.

Порівняння найбільш ліквідних коштів (A_1) і швидколіквідних активів (A_2) з найбільш терміновими зобов'язаннями (Π_1) і короткостроковими пасивами (Π_2) дозволяє оцінити поточну ліквідність. Порівняння ж активів, що повільно реалізуються, з довгостроковими і постійними пасивами відображає перспективну ліквідність. Поточна ліквідність свідчить про платоспроможність (чи неплатоспроможність) підприємства на найближчий проміжок часу до моменту, що розглядається. Перспективна ліквідність є прогнозом платоспроможності на підставі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

..\Gipersulku_do
tem\Tabl_15.6.do
c

Фактичне співвідношення на початок аналізованого періоду за даними табл. 15.6:

$$554,6 \leq 5100,5;$$

$$4438,8 \geq 3284,0;$$

$$15230,9 \geq 0;$$

$$14421,5 \leq 26261,3.$$

Враховуючи те, що перша нерівність має протилежний знак, ніж в оптимальному варіанті, ліквідність балансу на початок періоду не може бути абсолютною.

Фактичне співвідношення на кінець аналізованого періоду за даними табл. 15.6:

$$578,1 \leq 5642,2;$$

$$6741,5 \geq 1587,9;$$

$$16916,4 \geq 0;$$

$$16780,3 \leq 33786,2.$$

Перша нерівність не виконується і має протилежний знак, ніж в оптимальному варіанті, ліквідність балансу на кінець періоду також не є абсолютною. Але незважаючи на це, виконання четвертої нерівності свідчить про дотримання підприємством мінімальної умови фінансової стійкості, наявність власних оборотних засобів.

На більшості підприємств не виконується перша умова нерівності (15.1). Як правило, це викликано двома причинами. По-перше, недоцільністю при високій інфляції утримувати в складі активів значну частку високоліквідних активів, тобто грошей і короткострокових цінних паперів (зі строком погашення до одного року), адже вони знецінюються у першу чергу. Відповідно є сенс переводити їх в інші, більш захищені від впливу інфляції види активів, тобто запаси сировини, матеріалів, палива, в устаткування, будівлі та споруди. По-друге, в умовах високої інфляції підприємствам не вигідно своєчасно погашати кредиторську заборгованість, адже за рахунок неї виникає непряме кредитування підприємства.

Використовуючи наведену методику аналізу ліквідності балансу потрібно враховувати наступні недоліки.

1. Третя група активів (A_3) відноситься до оборотних, а сполучена з нею група пасивів (P_3) – до зобов'язань, які можуть бути задоволені в строк більший за один рік. Відмітимо, що не всі необоротні активи відносяться до “важколіквідних”. Існують високоліквідні необоротні активи (наприклад, право оренди торговельних майданів або будівля в центрі населеного пункту), єдина проблема в реалізації яких полягає у досить тривалих строках оформлення угоди. Оскільки цей термін не може перевищувати один рік (деякі документи на продаж нерухомості дійсні тільки протягом одного місяця), то такі активи можуть бути зараховані до третьої групи. Тому реструктуризація балансу за швидкістю реалізації активів повинна проводитися зі знанням їх деталізованого складу, і група A_3 може бути доповнена статтею “Високоліквідні необоротні активи”.

2. Система нерівностей (15.1) не враховує покриття платіжної недостачі за другою групою за рахунок надлишку за першою, платіжної недостачі за третьою – за рахунок надлишку за першими двома. Випадки, коли за однією з груп є платіжна недостача, а за іншою – надлишок, дуже часто зустрічаються на практиці.

3. Виходячи з “балансу” активу і пасиву, остання нерівність системи (за четвертою групою) буде забезпечена “автоматично”.

Для комплексної оцінки ліквідності балансу в цілому можна визначити *загальний показник ліквідності* ($L_{\text{заг}}$) за формулою:

$$L_{\text{заг}} = \frac{(A_1 \times PB_{a_1} + A_2 \times PB_{a_2} + A_3 \times PB_{a_3})}{(P_1 \times PB_{n_1} + P_2 \times PB_{n_2} + P_3 \times PB_{n_3})}, \quad (15.2)$$

де PB_a та PB_n – питома вага відповідних груп активів і пасивів в їх загальному підсумку.

Загальний показник ліквідності балансу показує відношення суми всіх платіжних засобів до суми всіх платіжних зобов’язань з урахуванням їх ліквідності. Цей показник дає змогу порівнювати баланси підприємств за різні періоди, баланси різних підприємств і визначати найбільш ліквідні баланси.

II. Розрахунок та оцінка показників ліквідності і платоспроможності

Ліквідність та платоспроможність можна оцінити за допомогою абсолютних і відносних показників. Розглянемо найбільш розповсюджені з них.

Абсолютний показник цієї групи як за назвою так і за алгоритмом розрахунку змінювався протягом років. Є три підходи до його тлумачення:

1) *вартість власних оборотних засобів* (ВОЗ) розраховується як різниця між власним капіталом (ВК) і величиною необоротних активів (НА) і умовно показує, яка частина власного капіталу підприємства є джерелом покриття оборотних активів:

$$ВОЗ = ВК - НА. \quad (15.3)$$

Ця залежність є найбільш обґрунтованою для початку діяльності суб’єкта господарювання. У інших випадках формула 15.3 і розрахована відповідно до неї величина є достатньо умовною;

2) *власні оборотні засоби з урахуванням величини стійких пасивів*⁵ (СП):

$$ВОЗ = ВК - НА - СП. \quad (15.4)$$

3) *робочий капітал* (чистий оборотний капітал) позначається як РК або WC. Цей індикатор набув розповсюдження у вітчизняній аналітичній практиці після 90-х р. XX ст. і широко застосовується у західних країнах. Розраховується як різниця між оборотними активами (ОЗ або СА) та короткостроковими зобов’язаннями (КЗ або CL):

$$РК = ОЗ - КЗ \text{ або} \quad ($$

⁵ Під стійкими пасивами розуміють мінімальну величину поточної кредиторської заборгованості за даними поточного обліку.

$$WC = CA - CL.$$

15.5)

Перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями показує спроможність підприємства платити за поточними зобов'язаннями, а також наявність чи відсутність надійного фінансового “тилу” у вигляді фінансових ресурсів.

Нормативів розміру робочого капіталу немає. Вважається, що зі зростанням обсягів виробництва робочий капітал має збільшуватися.

Величина робочого капіталу та спроможність підприємства платити за поточними зобов'язаннями особливо цікавить керівництво підприємства та кредиторів, які надають короткострокові кредити (банки, постачальники).

Слід мати на увазі, що результат розрахунку робочого капіталу може бути із знаком “-”. Це означає, що, по-перше, робочий капітал в обороті підприємства відсутній і вся сукупність оборотних активів сформована за рахунок запозичених джерел, і по-друге, власного капіталу недостатньо навіть для формування необоротних активів, тобто останні покриті зобов'язаннями підприємства.

У табл. 15.7 показані зміни в структурі й обсязі робочого капіталу. Наведені дані використовуються для оцінки приросту/зменшення робочого капіталу й контролю ліквідності підприємства.

Таблиця 15.7. Зміни в структурі та обсязі робочого капіталу, тис. грн.

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Робочий капітал	
			приріст	зменшення
Оборотні активи				
⇒ запаси	14785,8	16874,6	2088,8	–
⇒ дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1843,0	3490,7	1647,7	–
⇒ дебіторська заборгованість за розрахунками	2595,8	3250,8	655,0	–
⇒ грошові кошти та їх еквіваленти	554,6	578,1	23,5	–
⇒ інші оборотні активи	443,0	0,9	–	442,1
Оборотні активи, разом	20222,2	24195,1	3972,9	–
Поточні зобов'язання				
⇒ короткострокові кредити банків	3094,1	1577,5	1516,6	–
⇒ векселі видані	189,9	10,4	179,5	–
⇒ кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	3537,6	3856,7	–	319,1
⇒ поточні зобов'язання за розрахунками	1560,2	1783,2	–	223,0
⇒ інші зобов'язання	2,7	2,3	0,4	–
Поточні зобов'язання, разом	8384,5	7230,1	1154,4	–

Робочий капітал, разом	–	–	5127,3	–
-------------------------------	---	---	--------	---

Отже, на кінець періоду фінансовий стан підприємства з точки зору його ліквідності покращився. Робочий капітал підприємства збільшився на 5127,3 тис. грн., в той час як його зобов'язання зменшилися на 1154,4 тис. грн. Відбулися зміни в структурі робочого капіталу, а саме зростання розрахунків з покупцями, збільшення грошових коштів і запасів.

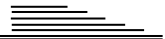
Розмір робочого капіталу є показником безпечності. Однак цей індикатор не є самодостатнім. Показник робочого капіталу є абсолютним, відповідно не підлягає порівнянню у часі та просторі. Тому в фінансовому аналізі розроблені відносні показники – коефіцієнти ліквідності та платоспроможності (див. табл. 15.8).

Слід мати на увазі, що нормативні значення даних показників не враховують галузеву приналежність і тип виробництва підприємства. Тим часом, ці чинники визначають структуру оборотних засобів, їх оборотність. Відповідно нормативні значення коефіцієнтів ліквідності повинні бути різними для конкретних галузей і груп підприємств.

Наведемо деякі пояснення до значення та сутності показників ліквідності і платоспроможності.

Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт загальної платоспроможності) показує вартість оборотних активів підприємства, що припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Якщо оборотні активи перевищують поточні зобов'язання, то підприємство вважається ліквідним. Цей показник має особливе значення для оцінки підприємства покупцями, інвесторами, кредитними установами; залежить від галузі виробництва, виду діяльності, тривалості виробничого циклу, оборотності оборотних активів (чим вище оборотність, тим нижчі можуть бути значення коефіцієнта покриття), структури запасів, форм розрахунку з покупцями тощо.

У літературних джерелах рекомендоване значення коефіцієнту покриття є різним – більше 1,0; 2,0; 2,5. Якщо коефіцієнт буде дорівнювати 1,0, то підприємство у разі погашення поточної заборгованості повинно припинити функціонування у зв'язку з тим, що у нього не буде оборотних засобів для продовження процесу виробництва, ведення поточної діяльності. Крім того, вартісні оцінки оборотних активів при їх вимушеному продажі є, як правило, значно нижчими за їх облікові значення. Дослідним шляхом встановлено, що ресурси підприємства повинні бути не менш, ніж вдвічі перевищувати існуючу поточну заборгованість, адже лише за такої ситуації воно зможе при повному погашенні заборгованості продовжувати функціонувати.

..\Gipersulku_do
tem\Tabl_15.8.d
oc

Коефіцієнт швидкої ліквідності (коефіцієнт термінової платоспроможності, коефіцієнт “критичної оцінки”) характеризує, яка частина зобов’язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й за рахунок очікуваних надходжень за відвантажену продукцію (виконані роботи, надані послуги). Зазначимо, що вірогідність результатів розрахунків залежить від якості дебіторської заборгованості (строків утворення, фінансового стану боржника тощо). Значна питома вага сумнівної дебіторської заборгованості може створити умови для загрози фінансової стійкості підприємства. Отже, проводячи аналіз за допомогою цього коефіцієнту, слід звертати увагу не тільки на числове значення показника, але й на якість дебіторської заборгованості.

Орієнтоване значення коефіцієнта – 1. Ця оцінка є досить умовною, але має наступне обґрунтоване тлумачення. Кредиторська та дебіторська заборгованості є певною формою взаємного кредитування контрагентів. Напевне, в цілому в економіці суми наданого і отриманого кредитів є рівними. Будь-яке підприємство повинно намагатися, щоб сума кредиту, наданого ним своїм покупцям (дебіторська заборгованість), не перевищувала величини кредиту, отриманого ним від постачальників. На практиці можливі будь-які відхилення від цього правила.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) показує, яка частина поточних зобов’язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність. Нормативні значення цього показника, наведені при різних методиках, повинні дорівнювати або бути більшими 0,2; 0,5; 0,7.

Чому, відповідно до нормативних значень, достатньо погасити тільки четверту або п’яту частину поточної заборгованості?

На практиці незначна вірогідність того, що всі кредитори підприємства в один і той же час вимагатимуть повернення поточної заборгованості. Тому, якщо підприємство в короткостроковому періоді здатне погасити 20-25 % поточної заборгованості, це вважається нормальним рівнем ліквідності.

В умовах інфляції доцільно частку грошових коштів в активах зменшувати практично до нуля, адже гроші знецінюються в першу чергу. Цей коефіцієнт і його нормативні величини, вказані у відповідній економічній літературі, мають значення, як правило, тільки в умовах низької інфляційної, збалансованої економіки.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності на даний час реально може знаходитися в межах зазначених нормальних обмежень тільки для підприємств, які займаються посередницькою діяльністю в основному торговельно-закупівельного, біржового та фінансового характеру. У підприємств виробничої сфери, навіть якщо вони мають нормальний фінансовий стан, визначений за коефіцієнтом покриття, величина коефіцієнту абсолютної ліквідності найчастіше близька до нуля.

В окремих джерелах ⁶ рекомендуються нормативне значення цього показника для підприємств сфери виробництва на рівні 0,05-0,10. Більша частка грошей і поточних фінансових інвестицій може свідчити про неефективність управління цими активами.

На коефіцієнт абсолютної ліквідності в основному звертають увагу банки при видачі короткострокових кредитів у незначній сумі на короткий термін, які зацікавлені у своєчасному поверненні кредитів і відсотків за ними.

Частка оборотних активів у активах визначається шляхом ділення оборотних активів на валюту балансу і показує їх питому вагу в майні підприємства. Наявність виробничих запасів у підприємства характеризує його можливість продовжувати господарську діяльність.

Узагальнимо показники ліквідності за даними фінансової звітності підприємства (додаток 1) в табл. 15.9.

Таблиця 15.9. Показники ліквідності підприємства

№ з/п	Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення
1	Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності)	2,41	3,35	+0,94
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,65	1,01	+0,36
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,08	+0,01
4	Частка оборотних засобів в активах	0,58	0,59	+0,01
5	Робочий капітал, тис. грн.	11837,7	16965,0	+5127,3

Коефіцієнт покриття як на початок, так і на кінець звітного періоду відповідає нормативному значенню, тобто у підприємства є реальна можливість покриття поточних зобов'язань за рахунок його оборотних засобів. На кожну гривню поточних зобов'язань підприємства припадає на початок звітного періоду 2,41 грн. оборотних активів, а на кінець звітного періоду – 3,35 грн.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності на початок періоду становить 0,65, є меншим за нормативне і свідчить, що за рахунок грошових коштів та очікуваних фінансових надходжень може бути погашено лише 65 % поточних зобов'язань підприємства. На кінець періоду значення цього показника, становить 1,01, що відповідає його нормативному значенню, і свідчить про можливість повністю погасити поточні зобов'язання підприємства за рахунок грошових коштів і очікуваних фінансових надходжень (дебіторська заборгованість).

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності як на початок періоду (0,07), так і на кінець періоду (0,08) є меншим за нормативне. Оскільки

⁶ Нитецкий В.В., Гаврилов А.А. Финансовый анализ в аудите: Теория и практика. – М.: Дело, 2001. – 256 с. – С. 57-60.

коефіцієнт абсолютної ліквідності складає 0,07, то підприємство на початок періоду спроможне погасити лише 7 % поточної заборгованості за рахунок наявних грошових коштів. На кінець періоду значення даного коефіцієнта змінилося і становило 0,08, що свідчить про можливість підприємства погасити 8 % своїх поточних зобов'язань за рахунок наявних грошових коштів. Отже, можна говорити про позитивну тенденцію до збільшення ліквідності підприємства та покращання його платоспроможності за умови дотримання тієї ж політики і нарощування суми наявних грошових коштів.

Розглянуто основні показники ліквідності та платоспроможності. Крім них у спеціальній літературі наводяться й інші, наприклад коефіцієнт покриття оборотних активів власним капіталом, коефіцієнт маневрування оборотних активів та власних оборотних засобів.

Хоча показники ліквідності й відіграють важливу роль в аналізі платоспроможності підприємства, вони мають певні недоліки:

⇒ статичність – показники розраховуються на підставі балансових даних, що характеризують майновий стан підприємства на певну дату і, відповідно, одномоментні. Звідси і необхідність аналізу їх за декілька періодів;

⇒ можливість завищення значень показників ліквідності через:

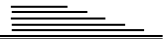
а) завищення значення оборотних активів: включення до складу оборотних активів так званих “мертвих” статей, наприклад, неліквідних запасів, простроченої дебіторської заборгованості. Тому для того, щоб підвищити об'єктивність аналізу показників ліквідності, необхідно провести попереднє дослідження, що дозволить в певній мірі оцінити “якість” дебіторської заборгованості. І передусім слід оцінити склад і строки виникнення заборгованості; з'ясувати, чи не об'єднані в одній статті види заборгованості, що мають значні розбіжності в строках виникнення;

б) заниження значення поточної заборгованості: наявність потенційних зобов'язань, що не відображаються в балансі та не враховуються при розрахунках коефіцієнтів ліквідності. Повна сума фінансових зобов'язань може бути розкрита в Примітках до річної фінансової звітності (ф. № 5) тощо;

⇒ мала інформативність для прогнозування майбутніх грошових надходжень і платежів, а саме це і є одним із завдань аналізу платоспроможності.

Із зарубіжного досвіду

Заходи щодо оптимізації показників ліквідності. При зниженні коефіцієнта поточної ліквідності дуже часто приймають хибні рішення про негайне нарощування обсягу оборотних активів. Але джерелами їх нарощування є грошові кошти, яких не вистачає для погашення вже наявних зобов'язань, які, судячи з коефіцієнта, зросли. А набирати їх на умовах відстрочок платежів означає одночасно нарощувати зобов'язання.

Рішення про збільшення обсягу оборотних активів без жодної в них виробничої потреби не тільки не врятує становище, а й загрожуватиме платоспроможності.

Зменшення поточних зобов'язань також є не завжди прийнятним. Якщо серед поточних зобов'язань є прострочені, то через недостачу коштів погасити їх немає жодної можливості. Якщо ж при аналізі цих зобов'язань прострочених не виявлено, то й погашати їх передчасно немає жодного сенсу, адже всі ці кошти, перебуваючи в тимчасовому користуванні підприємства, працюють на поліпшення інших показників – рентабельність, оборотність тощо. Тому механічно скорочувати обсяг поточних зобов'язань тільки тому, що знизився показник ліквідності, недоцільно.

Коефіцієнт ліквідності може знижуватися внаслідок: збитків або недостатності прибутку; вкладень у необоротні активи, обсяг яких перевищує фінансові можливості підприємства; залучення короткострокових кредитів для фінансування довгострокових проектів (що тісно пов'язане з попереднім пунктом).

Водночас збільшення коефіцієнта ліквідності також не завжди є позитивним. Це може свідчити про не виправдане збільшення термінів погашення дебіторської заборгованості, або про затоварення, або про наднормативні запаси, або про повільну оборотність активів. Утім, може виявитися, що такий стан балансу виявився випадковим. Наприклад, якщо в останній день звітного періоду були зафіксовані значні надходження коштів на поточний рахунок у банку (причому, якщо ці кошти надійшли на довгострокових умовах їх освоєння: цільове фінансування, довгострокові кредити або аванси за довгостроковими контрактами, унаслідок чого вони не могли бути зараховані в розряд поточних зобов'язань), а ранком наступного дня (а це вже дата початку наступного періоду) вони вже були використані. Такі обставини треба брати до уваги. Все це необхідно врахувати проводячи аналітичні дослідження.

Платоспроможність підприємства тісно пов'язана з поняттям кредитоспроможності. *Кредитоспроможність* – це фінансовий стан, який дозволяє отримати кредит і своєчасно його повернути. Ризик повернення позики вимагає оцінки кредитоспроможності при укладанні кредитних договорів, вирішенні питань про можливість і умови кредитування. При оцінці кредитоспроможності враховуються репутація позичальника, розмір і склад його майна, стан економічної і ринкової кон'юнктури, стійкість фінансового стану тощо.

Банківські установи використовують розроблені рекомендації з оцінки кредитоспроможності своїх клієнтів. У цілому їх логіка наступна. На першому етапі аналізу кредитоспроможності банк вивчає діагностичну інформацію про клієнта, до складу якої входять акуратність оплати рахунків кредиторів та інших інвесторів, тенденції розвитку підприємства, мотиви звернення за позикою, склад і розмір боргів підприємства. Якщо це нове підприємство, то вивчається його бізнес-план. Інформація про склад і розмір активів (майна) підприємства використовується при визначенні суми кредиту, яка може бути видана клієнту. Також здійснюється оцінка ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

При визначенні кредитоспроможності аналізуються також рівень рентабельності виробництва, коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, ефект фінансового важеля, наявність власного оборотного капіталу, стабільність використання виробничих планів, питома вага заборгованості за кредитами у валовому доході, співвідношення темпів зростання валової продукції з темпами зростання кредитів банку, суми і терміни простроченої заборгованості за кредитами тощо.

15.3. Аналіз фінансової стійкості підприємства

Однією із основних характеристик фінансового стану підприємства є стабільність його діяльності з позиції довгострокової перспективи. Діяльність суб'єкта господарювання може бути охарактеризована з різних сторін, однак в загальному її можна представити як сукупність надходження і витрачання грошових коштів, які чергуються. Частина грошових потоків відноситься до характеристики діяльності підприємства з позиції короткострокової перспективи, інша частина характеризує цю діяльність в довгостроковій перспективі. Останнє пов'язано передусім із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів.

Сутність проблеми полягає у тому, що будь-яке підприємство має багато джерел фінансування (власний капітал, залучений капітал, в т.ч. короткострокова кредиторська заборгованість). Вибираючи їх величину, склад і структуру суб'єкт господарювання одночасно придбає певні можливості та накладає на себе певні зобов'язання. Як вказує проф. В.В Ковальов можливість варіювання способами залучення засобів передбачається наступними особливостями системи ринкових відносин:

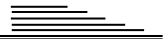
1) ресурси (матеріальні, фінансові, інформаційні тощо) розподілені серед власників нерівномірно;

2) завжди є фізичні та юридичні особи, які або знають, яким чином і куди можна з вигодою вкласти ресурси певного обсягу та складу, але не володіють ними, або, навпаки, мають у своєму розпорядженні тимчасово вільні ресурси, але не знають напрямів їх використання;

3) система регулювання процесу перерозподілу ресурсів має дві сторони: нормативну (законодавчо регулюються різні аспекти ведення бізнесу, наприклад, послідовність задоволення вимог кредиторів) і заохочувальну (надання ресурсу в тимчасове використання заохочується шляхом встановлення певної винагороди: заробітна плата, орендна плата, відсотки, дивіденди тощо, при цьому розмір заохочення визначається багатьма факторами, в тому числі фактором ризику втрати наданого ресурсу)⁷.

---

⁷ Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с. – С. 321-322.

Щодо фінансового ресурсу сформовані особливості ринку виражаються в наданні капіталу його власниками позичальникам. Ця процедура є взаємовигідною; більш того, з позиції позичальника обґрунтоване залучення капіталу часто економічно вигідніше у порівнянні з додатковою мобілізацією джерел власних коштів. Разом з тим бажання отримати певну вигоду завжди супроводжується необхідністю нести певні зобов'язання, в тому числі пов'язані з прийняттям певного ризику. За отримані у тимчасове, хоча і довгострокове, користування грошових засобів потрібно робити обов'язкові регулярні платежі, крім того, залучені кошти потрібно повернути. Тому виникає проблема оцінки фінансової стійкості підприємства.

Під *фінансовою стійкістю* підприємства розуміють його платоспроможність в часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та залученими джерелами. Фінансова стійкість підприємства передбачає, що ресурси, вкладені у підприємницьку діяльність, повинні окупитися за рахунок грошових надходжень, а отриманий прибуток забезпечувати фінансування та незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Фінансова стійкість відображає збалансованість засобів і джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного та залученого капіталу підприємства, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами тощо. При цьому необхідно дати відповідь на наступні питання:

⇒ яка структура джерел фінансування;

⇒ наскільки підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування;

⇒ як змінюється рівень цієї незалежності і чи здатне підприємства підтримувати бажану структуру⁸;

⇒ чи відповідає співвідношення активів і джерел утворення майна підприємства завданням його діяльності?

Варто відмітити, що у вітчизняній економічній літературі з фінансового аналізу відсутня єдність поглядів на зміст і методику проведення аналізу фінансової стійкості підприємства. Дискусійним є також сам термін “фінансова стійкість”, який ряд авторів замінює на “ринкова стійкість”. Проте вважається, що термін “фінансова стійкість” більш точно характеризує напрям дослідження, оскільки ринкова стійкість є більш широким поняттям і

---

⁸ Суворих рекомендацій немає, а тому кожне підприємство самостійно визначає оптимальну структуру джерел фінансування. Наприклад, склалося відношення між власним і залученим капіталом 2:1, яке і управління підприємством, і ринок капіталу розглядають як цілком позитивне для даної сфери бізнесу. Це означає, що примноження власного капіталу, наприклад, в результаті додаткової емісії акцій чи росту нерозподілених, тобто не вилучених власниками, прибутків, може супроводжуватись і залученням більш дешевого (при нормальних обставинах) капіталу. Якщо підприємство намагається дотримуватися наведеної структури довгострокових джерел, то на кожні додаткові дві гривні приросту власного капіталу можна додатково залучити одну гривню капіталу. Ковалев В.В., Ковалев В.В. Финансовая отчетность и анализ (основы балансоведения) – С. 272

включає в себе, окрім фінансової стійкості, стійкість господарських зв'язків, стійкість рівня конкурентноздатності продукції, що випускається, стійкість цінової стратегії підприємства та інші аспекти.

За системного та комплексного підходу до аналізу підприємство розглядається як складний економічний організм, функціонування якого можна описати за допомогою системи параметрів. Тому існуючі методики аналізу фінансової стійкості підприємства передбачають проведення дослідження в декілька етапів, склад і кількість яких, а також порядок розрахунку показників у різних літературних джерелах відрізняються залежно від завдань дослідження і тлумачення поняття “фінансова стійкість”. Найбільш розповсюджений підхід передбачає проведення аналізу фінансової стійкості в наступній послідовності:

I. Загальна оцінка фінансової стійкості передбачає визначення:

- ⇒ стійкості капіталу;
- ⇒ ресурсної стійкості;
- ⇒ стійкості управління.

Дослідження *стійкості капіталу* дозволяє встановити одну з можливих причин фінансової стійкості (нестійкості) підприємства. Так збільшення частки власного капіталу за рахунок будь-якого із джерел сприяє посиленню фінансової стійкості підприємства. При цьому наявність нерозподіленого прибутку може розглядатися як джерело поповнення оборотних засобів і зниження рівня поточної кредиторської заборгованості.

Особлива роль аналізу структури капіталу при оцінці фінансової стійкості зумовлена його функціями: статутний і додатковий капітал підприємства дає змогу організовувати процес виробництва продукції, застосовувати прогресивні технології, висококваліфіковану робочу силу, посилити власні позиції на ринку. Крім того, розмір власного капіталу забезпечує довіру партнерів підприємства (як інших підприємств, так і банків), що визначає можливість отримати від них фінансові вкладення за необхідності для усунення дії несприятливих факторів. Якщо обсяг власного капіталу невеликий, то кредитори мають певний підприємницький ризик. Власний капітал відіграє роль “буферу”, захищає підприємство від банкрутства.

Окрім власного капіталу господарська діяльність підприємства підтримується залученим капіталом. Використання залученого капіталу впливає як на ступінь ризику, так і на дохід підприємства.

Порядок аналізу складу і структури зобов'язань підприємства розглянуто в темі 14.

Аналіз *ресурсної стійкості* як складової фінансової стійкості повинен охоплювати наступні аспекти:

- ⇒ зміст і рівень співробітництва підприємства з суб'єктами ринкової інфраструктури (підприємствами-постачальниками ресурсів, банками, споживачами продукції);
- ⇒ ступінь інтегрованості підприємства у системі виробничих відносин;

- ⇒ спроможність підприємства до залучення коштів;
- ⇒ контроль грошових потоків.

Аналіз *стійкості управління* проводиться з точки зору адекватності організаційної та виробничої структури підприємства обраній стратегії розвитку та ринковій кон'юктурі.

Фінансова залежність чи співвідношення між власним капіталом підприємства і його зобов'язаннями – це ключ до фінансової стабільності та надійності підприємства, з одного боку, і до інтенсивності використання капіталу та зростання рентабельності в цілому – з іншого. Чим активніше використовує підприємство залучений капітал, тим більше у акціонерів потенційних можливостей отримати прибуток. Одночасно зростає і ризик невиконання всіх зобов'язань, взятих підприємством при залученні цього капіталу.

Аналогічну “балансуючу” роль у сфері виробництва відіграє операційна залежність (див. тему 17), яка відображається на ліквідності підприємства та управлінні економічним ризиком. Між двома видами залежностей – фінансовою і операційною – існує тісний зв'язок. Вони впливають на ступінь економічного ризику в цілому, а відповідно, і на фінансовий стан підприємства.

II. Визначення типу фінансової стійкості підприємства.

Узагальнюючим показником фінансової стійкості є надлишок або недостача джерел формування запасів, що отримується у вигляді різниці між величиною джерел формування та вартістю запасів. При цьому мається на увазі забезпеченість запасів такими джерелами, як власні оборотні засоби, довгострокові та короткострокові кредити, кредиторська заборгованість*.

Для характеристики джерел формування запасів застосовується кілька показників, які відображають ступінь охоплення різних видів джерел:

1. Наявність власних оборотних засобів визначається за формулою:

$$H_6 = BK + ЗНВП + ДМП - НА$$

або

$$H_6 = \Phi \text{ I P } 380 + \Phi \text{ I P } 430 + \Phi \text{ I P } 630 - \Phi \text{ I P } 080, \quad (15.6)$$

де H_6 – наявність власних оборотних засобів, BK – власний капітал, $ЗНВП$ – забезпечення наступних витрат і платежів, $ДМП$ – доходи майбутніх періодів, $НА$ – необоротні активи.

2. Наявність довгострокових джерел формування запасів визначається шляхом збільшення наявних власних оборотних засобів на суму довгострокових зобов'язань ($Д_{ст}$):

$$H_d = H_6 + Д_{ст}$$

або

$$H_d = H_6 + \Phi \text{ I P } 480 = \Phi \text{ I P } 380 + \Phi \text{ I P } 430 + \Phi \text{ I P } 630 + \Phi \text{ I P } 480 - \Phi \text{ I P } 080, \quad (15.7)$$

де H_d – наявність довгострокових джерел формування.

* За основу прийнято методика, запропоновану в посібнику Шеремет А.Д., Негашевим Е.В. Методика фінансового аналізу. – М.: ИНФРА – М., 1999 – 208с.

3. Показник загальної величини джерел формування запасів дорівнює сумі власних оборотних засобів, довгострокових джерел і короткострокових зобов'язань:

$$H_3 = H_d + ПЗ \quad \text{або} \quad (15.8)$$

$$H_3 = H_d + \Phi 1 P 620 = \Phi 1 P 380 + \Phi 1 P 430 + \Phi 1 P 630 + \Phi 1 P 480 + \Phi 1 P 620 - \Phi 1 P 080,$$

де H_3 – загальна величина джерел формування.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості джерелами їх формування:

1) Надлишок (+) або нестача (–) власних оборотних засобів:

$$\pm H_B = H_B - Z_B, \quad (15.9)$$

де Z_B – вартість запасів.

2) Надлишок (+) або нестача (–) довгострокових джерел формування:

$$\pm H_d = H_d - Z_B \quad (15.10)$$

3) Надлишок (+) або нестача (–) загальної величини джерел формування запасів:

$$\pm H_3 = H_3 - Z_B \quad (15.11)$$

Умови, за якими можна визначити тип фінансової стійкості підприємства узагальнено в табл. 15.10.

Таблиця 15.10. Методика визначення типу фінансової стійкості підприємства

Система умов	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна стійкість фінансового стану	Нормальна стійкість фінансового стану	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
	$+H_B$	$-H_B$	$-H_B$	$-H_B$
	$H_B = Z_B$	$+H_d$	$-H_d$	$-H_d$
	–	$H_d = Z_B$	$+H_3$	$-H_3$
	–	–	$H_3 = Z_B$	–

Абсолютна стійкість фінансового стану характеризується тим, що сума власних оборотних засобів перевищує вартість запасів суб'єкта господарювання. При цьому спостерігається надлишок власних оборотних засобів або рівність суми власних оборотних засобів і запасів.

Нормальна стійкість фінансового стану гарантує платоспроможність підприємства, при цьому вартість запасів суб'єкта господарювання менша або дорівнює сумі довгострокових джерел фінансування.

При абсолютній і нормальній стійкості фінансового стану спостерігається високий рівень доходності та відсутність порушень платіжної дисципліни.

Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан характеризується тим, що зберігається можливість відновлення платоспроможності за рахунок

поповнення власного капіталу та збільшення власних оборотних засобів, а також додаткового залучення довгострокових кредитів.

Характеризується недостатчею власних оборотних засобів та довгострокових джерел їх формування; надлишком або рівністю загальної величини джерел формування запасів та їх вартості. При такому стані спостерігається порушення фінансової дисципліни, збої у надходженні грошових коштів на поточний рахунок, зниження прибутковості діяльності.

При цьому фінансова стійкість вважається допустимою, якщо виконуються наступні умови:

⇒ вартість виробничих запасів разом із вартістю готової продукції дорівнюють або перевищують суму короткострокових кредитів і залучених засобів, що беруть участь у формуванні запасів;

⇒ вартість незавершеного виробництва разом із витратами майбутніх періодів дорівнюють або менше суми власних оборотних засобів.

Якщо ці умови не виконуються, то спостерігається тенденція до погіршення фінансового стану.

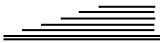
Кризовий фінансовий стан (суб'єкт господарювання знаходиться на межі банкрутства), коли грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість не в змозі покрити навіть кредиторської заборгованості та прострочених позик. Рівновага платіжного балансу в даній ситуації забезпечується за рахунок прострочених платежів з оплати праці, за кредитами банку, з постачальниками, бюджетом тощо.

Фінансова стійкість може бути відновлена шляхом поповнення джерел фінансування (збільшення кредитів, позик), оптимізації їх структури, обґрунтованого зниження рівня запасів тощо.

III. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства проводиться шляхом розрахунку відносних показників, які можна розділити на дві групи:

⇒ з позиції структури джерел фінансування – коефіцієнти капіталізації, а саме, співвідношення власних і залучених коштів, їх частки у валюті балансу тощо (див. табл. 15.11).

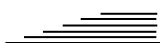
⇒ з позиції витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел – коефіцієнти покриття, за допомогою яких оцінюють спроможність підприємства підтримувати структуру джерел засобів, що склалася. Залучення коштів пов'язано з необхідністю постійних фінансових витрат (витрати з уплати відсотків за користування позиками, витрати з фінансової оренди), які, як мінімум, мають покриватися поточним доходом (див. табл. 15.11).

..\Gipersulku_do
tem\Tabl_15.11.
doc

(3 страници)

Наведемо пояснення до значення та сутності окремих показників фінансової стійкості.

Не має жорстких, визначених нормативів наведених показників. На їх величину впливають такі фактори: імідж підприємства, вид економічної діяльності, кредитна політика, особливості виробничого циклу, оборотність оборотних активів. При цьому сформульована така аксіома: власники підприємств надають перевагу розумному зростанню в динаміці частки залученого капіталу; навпаки, кредитори надають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу.

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує питому вагу власного капіталу в загальній сумі балансу. Щодо рівня залученого капіталу існують різні, іноді суперечливі судження. Найбільш поширеною є думка, що питома вага власного капіталу має бути достатньо високою, на рівні 50 %. Вважається, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори вкладають більше коштів, оскільки воно з більшою імовірністю може погасити борги за рахунок власних коштів. Наприклад, японським корпораціям властива висока питома вага залученого капіталу (майже 80 %). Оскільки джерелами формування ресурсів підприємств в Японії в основному є банки, то високий рівень концентрації залученого капіталу свідчить про рівень довіри до корпорації з боку банків, а отже, про її фінансову надійність.

Для промислових підприємств України вважається, що питома вага власного капіталу має бути достатньо високою, адже за його рахунок мають покриватися всі необоротні активи підприємства й ті оборотні активи, які забезпечують безперебійну діяльність.

Коефіцієнт фінансової залежності. Зростання показника в динаміці свідчить про збільшення питомої ваги залучених коштів у фінансуванні підприємства. Його величина, рівна 1 (100 %), показує, що власники повністю фінансують своє підприємство. Керуючись оптимальною питомою вагою власного капіталу в 50 %, можна визначити оптимальне значення коефіцієнта фінансової залежності як 2,0.

Коефіцієнт маневреності робочого капіталу. Величина цього показника суттєво залежить від структури капіталу та галузевої належності підприємства. Він показує частку власного капіталу, вкладену в поточну діяльність, а також капіталізовану.

Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу (фінансування). Зростання показника в динаміці свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Він показує скільки залученого капіталу припадає на 1 гривню власного. Нормативне значення – $< 1,0$. У світовій практиці вважається, що якщо значення цього

коефіцієнта досягає одиниці, то співвідношення між залученим і власним капіталом наближається до критичного рівня. Значення даного коефіцієнту залежить від галузевих особливостей і рівня інфляції. На підприємствах галузей з швидкою оборотністю засобів, наприклад у торгівлі, громадському харчуванні, харчовій промисловості, значення цього коефіцієнта більше; у металообробці, машинобудуванні – нижче. Крім того, на підприємствах сільського господарства, будівництва у зв'язку із сезонним характером та епізодичним, дискретним залученням позикових коштів, величина коефіцієнта може значно змінюватися у межах одного звітного періоду.

Значення *коефіцієнта концентрації залученого капіталу* залежить від галузевих особливостей і рівня інфляції.

Збільшення *коефіцієнта структури фінансування необоротних активів* свідчить про підвищення рівня фінансування необоротних активів за рахунок довгострокових джерел, відповідно про зростання інвестиційної активності підприємства.

Зміна *коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів* може бути охарактеризована наступним чином: збільшення характеризує підвищення інвестиційної активності за рахунок залучення довгострокових кредитів. Якщо коефіцієнт зменшується, то можна зробити зворотний висновок.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами визначається як відношення власних оборотних активів до всіх оборотних активів і показує, яка частина оборотних активів забезпечується власними джерелами фінансування.

Аналізуючи структуру капіталу особливу увагу необхідно звернути на розмір резервного капіталу, за допомогою якого можна розрахувати *коефіцієнт страхової стабільності підприємства*. Він показує суму капіталу зарезервовану підприємством на кожну гривню вартості майна (коефіцієнт страхування бізнесу), вартості власного капіталу (коефіцієнт страхування власного капіталу), вартості внесків засновників до статутного капіталу (коефіцієнт страхування статутного капіталу).

Коефіцієнти страхування порівнюються з нормативом згідно чинного законодавства. Наприклад, у господарських товариствах резервний капітал створюється у розмірі, встановленому статутними документами, але не менше 25 % статутного капіталу.

Залежно від завдань аналізу та потреб користувачів інформації можуть бути розраховані й інші співвідношення.

Розглянемо на прикладі (за даними додатку 1) розрахунок основних показників оцінки фінансової стійкості підприємства (табл. 15.12).

Таблиця 15.12. Оцінка показників фінансової стійкості

№ з/п	Назва показника	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення
1	Коефіцієнт автономії	0,76	0,82	+ 0,06
2	Коефіцієнт фінансової залежності	1,32	1,22	– 0,10
3	Маневреність робочого капіталу	1,25	0,99	– 0,26
4	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,45	0,50	+ 0,05
5	Коефіцієнт фінансової стійкості	3,13	4,65	+ 1,52
6	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (фінансування)	0,32	0,22	– 0,10
7	Коефіцієнт стійкості фінансування	0,76	0,82	+ 0,06
8	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,24	0,18	– 0,06
9	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,58	0,70	+ 0,12
10	Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,00	1,00	–
11	Коефіцієнт страхування бізнесу	0,09	0,08	– 0,01
12	Коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом	0,80	1,00	+ 0,20

В цілому відбулися позитивні зміни у складі показників фінансової стійкості підприємства. Значення коефіцієнту автономії перевищує нормативне значення та свідчить про незначну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, так на кінець періоду підприємство на 82 % фінансувалось за рахунок власного капіталу. Відповідно, протягом періоду відбулося зменшення фінансової залежності. У структурі пасиву підприємства як на початок, так і на кінець періоду, відсутні довгострокові зобов'язання – (коефіцієнт поточних зобов'язань дорівнює одиниці). Негативний характер носять зміни коефіцієнта страхування бізнесу, протягом періоду резервний капітал підприємства не поповнювався і лише незначна частина майна підприємства покривається відповідними резервами.

Зменшення коефіцієнту співвідношення залученого та власного капіталу свідчить про зменшення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Так, на початок періоду на 1 грн. власного капіталу припадало 0,32 грн. залучених засобів, що на 0,10 грн. більше, ніж на кінець періоду. При чому частка залучених засобів у загальній сумі джерел утворення незначна, відповідно 24 % і 18 %. Динаміка наведених показників, у тому числі коефіцієнта фінансової стійкості (+1,52), свідчить про покращання фінансового стану підприємства.

Оцінка змін, які відбулися в структурі джерел, може бути різною з позиції інвесторів і з позиції підприємства. Для інвесторів ситуація більш

надійна, якщо частина власного капіталу у клієнта більше 50 %, що виключає високий фінансовий ризик. Підприємства, як правило, зацікавлені у наявності залучених коштів. Отримавши позикові кошти під менший відсоток, ніж рентабельність підприємства, можна розширити обсяги виробництва, підвищити прибутковість власного капіталу.

Залучення позикового капіталу в оборот підприємства – нормальне явище, що сприяє тимчасовому покращанню фінансового стану за умови, якщо кошти не заморожуються на тривалий час в обороті та своєчасно повертаються. В іншому випадку може виникнути прострочена кредиторська заборгованість, що призводить до виплати штрафів, застосування санкцій і погіршення фінансового стану.

На співвідношення власного і залученого капіталу впливають фактори, обумовлені внутрішніми та зовнішніми умовами діяльності суб'єкта господарювання і обраною ним фінансової стратегії:

⇒ різниця величин відсоткових ставок за кредит і ставок на дивіденди. Якщо відсоткові ставки менші ставок на дивіденди, то потрібно збільшити частку залученого капіталу, і навпаки;

⇒ розширення чи скорочення діяльності суб'єкта господарювання на зниження чи збільшення потреб у залученні коштів;

⇒ накопичення надлишкових або маловикористовуваних запасів, недіючого обладнання, матеріалів;

⇒ вилучення коштів на створення сумнівної дебіторської заборгованості, що спричиняє збільшення додатково залученого капіталу.

При внутрішньому аналізі фінансового стану необхідно вивчити динаміку та структуру власного і залученого капіталу, з'ясувати причини зміни окремих складових і дати оцінку цим змінам за звітний період.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрити порядок проведення аналізу економічного потенціалу.
2. Дати визначення поняттям ліквідність, платоспроможність і кредитоспроможність.
3. Розкрити порядок аналізу ліквідності підприємства.
4. Охарактеризувати показники ліквідності.
5. Розкрити методику визначення кредитоспроможності підприємства.
6. Розкрити необхідність і методику здійснення фінансової стійкості підприємства.
7. Охарактеризувати типи фінансової стійкості, пояснити порядок розрахунку показників, що характеризують фінансову стійкість.